

WYKŁAD VIII

O dopuszczalności używania siły zbrojnej w relacjach między państwami. O podstawowych zasadach międzynarodowego prawa humanitarnego

ROZWÓJ HISTORYCZNY ZAKAZU UŻYWANIA SIŁY ZBROJNEJ W RELACJACH MIĘDZY PAŃSTWAMI (*IUS CONTRA BELLUM*)

1. Jakkolwiek próby zarysowania granic dopuszczalności uciekania się do użycia siły zbrojnej podejmowane były w doktrynie przez stulecia, to jednak dopiero w wieku XX zaczęły przybierać kształt wiążących norm prawnych. Współczesne prawo międzynarodowe ogranicza już dopuszczalność użycia siły zbrojnej tak dalece, iż zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny uzasadnione jest mówienie o ***ius contra bellum*** – prawie zakazującym prowadzenia wojny. Można wskazać na następujące etapy kształtowania się *ius contra bellum*:

2. Konwencja haska (II) z 1907 roku w sprawie ograniczenia użycia siły celem ściągania długów zawarowanych umową (tzw. Konwencja Drago-Portera). Konwencja wprowadzała pierwszeństwo metod pokojowych w zakresie rozstrzygnięcia sporów związanych z egzekwowaniem zobowiązań, jakie istniały po stronie danego państwa w stosunku do obywateli drugiego państwa.

3. Tzw. Traktaty Bryan'a – dwustronne porozumienia zawierane przez Stany Zjednoczone poczynając od 1913 roku (w 1916 roku w mocy pozostawało szesnaście tego rodzaju umów). Strony zobowiązywały się przedkładać istniejące między nimi spory komisjom concyliacyjnym i nie rozpoczynać działań wojennych przed raportem ustanowionej komisji;

4. [Pakt Ligi Narodów](#) z 1919 roku w art. 10-16 częściowo ograniczał dopuszczalność uciekania się do wojny w stosunkach między członkami Ligi (nie zakazywał natomiast prowadzenia wojen w ogóle), m. in. przez:

(a) wprowadzenie obowiązku rozstrzygnięcia sporów w pierwszej kolejności metodami pokojowymi;

(b) wprowadzenie zakazu uciekania się do wojny przed upływem trzech miesięcy od zapadłej w danym sporze decyzji rozjemczej, sądowej albo sprawozdania Rady Ligi Narodów;

(c) wprowadzenie zakazu uciekania się do wojny z państwem, który zastosuje się do orzeczenia sądowego lub arbitrażowego zapadłego w danym sporze, albo do przyjętego jednomyślnie sprawozdania Rady Ligi (w przedmiocie sporu);

5. Traktat przeciwojenny (tzw. Pakt Brianda-Kelloga) z 1928 roku. Państwa strony:

(a) wyrzekały się wojny jako środka prowadzenia polityki zagranicznej;

(b) zobowiązywały się do pokojowego rozstrzygnięcia sporów.

OBOWIĄZUJĄCY STAN PRAWNY

1.1 Zasada wyrażona jest art. 2.4 Karty Narodów Zjednoczonych. Przepis ten stanowi zakaz używania siły zbrojnej w stosunkach międzynarodowych.

Art. 2 (4) Karty NZ

„Wszyscy członkowie powstrzymają się w swych stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko całości terytorialnej lub niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu, niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych.”

1.2 Podkreślmy, że art. 2.4 KNZ zakazuje groźby lub użycia siły zbrojnej:

- przeciwko całości terytorialnej innego państwa (np. okupacji) lub
- niepodległości politycznej innego państwa (np. interwencji w celu zmiany rządu) lub
- w inny sposób, niezgodny z zasadami Narodów Zjednoczonych.

1.3 Art. 2.4 oznacza, że:

(a) zakazane jest nie tylko „uciekanie się do wojny”, ale także użycie siły zbrojnej, które w danym przypadku nie może być zakwalifikowane jako „prowadzenie działań wojennych” (np. incydentalne ostrzelanie posterunków granicznych sąsiedniego państwa);

(b) zakazane jest wyłącznie użycie siły zbrojnej. Przymus lub groźba o innym charakterze (np. ekonomicznym) nie są zabronione przez art. 2 ust. 4 Karty;

(c) ochronie przed groźbą lub użyciem siły podlegają wszystkie państwa, niezależnie od tego, czy są stronami Karty;

(d) zakaz dotyczy stosunków między państwami. Art. 2 ust. 4 nie zakazuje zatem, co do zasady, prowadzenia przez rząd danego państwa działań zbrojnych przeciwko działającym na jego terytorium ugrupowaniom rebelianckim.

1.4 Omawiana regulacja (tzn. art. 2.4 KNZ) rodzi interesujące problemy w kontekście wspierania przez państwo A nielegalnych ugrupowań militarnych i paramilitarnych w państwie B.

Z [orzecznictwa MTS](#) wynika, że:

(a) udzielanie pomocy finansowej – nie narusza art. 2.4 KNZ. (ale może naruszać obowiązek nieinterwencji w wewnętrzne sprawy innego państwa),

(b) dostarczanie broni, amunicji oraz innego sprzętu wojskowego – może naruszać (w zależności od okoliczności) art. 2.4 KNZ,

(c) organizowanie i wysyłanie zbrojnych band – narusza art. 2.4 KNZ i może uzasadniać użycie siły w samoobronie w odpowiedzi na zbrojną napaść.

1.5 Karta Narodów Zjednoczonych wyraźnie przewiduje jednak pewne wyjątki od powyższej zasady (tj. zakazu użycia siły zbrojnej):

a) (art. 51 KNZ) użycie siły zbrojnej w samoobronie,

b) (art. 42 KNZ) użycie siły zbrojnej na podstawie decyzji Rady Bezpieczeństwa,

c) (art. 107 KNZ) użycie siły zbrojnej w stosunku do byłych państw nieprzyjacielskich.

2. Wyjątek pierwszy: Prawo do samoobrony w przypadku zbrojnej napaści (art. 51 Karty). Zgodnie z art. 51 Karty, każdemu państwu przysługuje niepozbawialne prawo do samoobrony w przypadku napaści zbrojnej. Zob.

Art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych

„[...] [Każdemu Państwu przysługuje] niepozbawialne prawo do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej w przypadku napaści zbrojnej na któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki

podjęte przez członków w wykonaniu tego prawa do samoobrony będą natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie mogą uszczuplać władzy i odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa, wynikających z niniejszej Karty, do podejmowania w każdym czasie takiej akcji, jaką ona uzna za niezbędną do utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.”.

2.1 Prawo do samoobrony jednocześnie: (a) jest wskazane w KNZ (art. 51), (b) wynika z międzynarodowego prawa zwyczajowego, (c) stanowi ogólną zasadę prawa. Poniżej omówiono treść prawa do samoobrony jedynie w rozumieniu art. 51 KNZ.

2.2 Prawo do samoobrony może być wykonywane (zgodnie z art. 51 KNZ), gdy łącznie spełnione są następujące warunki:

- (a) użycie siły w samoobronie jest konieczne;
- (b) stanowi odpowiedź na zbrojną napaść;
- (c) jego celem jest położenie kresu zbrojnej napaści oraz użycie siły jest proporcjonalne w stosunku do celu (tj. położenia kresu napaści);
- (d) państwo używające siły w samoobronie natychmiast informuje o fakcie Radę Bezpieczeństwa ONZ.

2.2.1 Użycie siły zbrojnej w samoobronie jest konieczne, gdy (łącznie):

(i) następuje bez nieuzasadnionej zwłoki po zbrojnej napaści. Upływ czasu między zbrojną napaścią a użyciem siły w samoobronie nie musi w każdym przypadku oznaczać, że samoobrona jest nielegalna. Jednak przedłużająca się, nieuzasadniona zwłoka może prowadzić do uznania, że użycie siły w danym przypadku przestało być konieczne, zwłaszcza wówczas, gdy nie istnieje niebezpieczeństwo ponowienia ataku;

(ii) stanowi jedyny dostępny środek odparcia zbrojnej napaści. Użycie siły w samoobronie nie jest dopuszczalne, gdy (realnie rzecz biorąc) skuteczne mogą okazać się pokojowe metody rozstrzygania sporów. Jednak nie jest konieczne odwoływanie się do środków pokojowych np. w razie trwającej napaści zbrojnej lub trwającej okupacji terytorium.

2.2.2 Karta Narodów Zjednoczonych nie definiuje pojęcia „zbrojna napaść”. Podkreślić należy, że choć każda „zbrojna napaść” narusza zakaz użycia „siły zbrojnej” z art. 2 ust. 4 Karty, to już nie każdy akt stanowiący naruszenie zakazu użycia siły zbrojnej stanowi „zbrojną napaść” (np. incydentalne przekroczenie przez oddział wojskowy państwa X granicy z państwem Y – nie stanowi, jak się wydaje, aktu „zbrojnej napaści” na państwo Y w rozumieniu art. 51 Karty).

Powszechnie przyjmuje się, że „zbrojna napaść” stanowi synonim „agresji” w rozumieniu rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314(XXIX) z 1974 roku oraz Protokołu z Kampali do Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Wskazuje się, że przykładami „zbrojnej napaści” są następujące akty:

- (a) inwazja lub atak na terytorium innego państwa przy pomocy sił zbrojnych jakiegoś państwa;
- (b) bombardowanie terytorium jakiegoś państwa przez siły zbrojne innego państwa lub użycie jakiejkolwiek broni przez państwo przeciwko terytorium innego państwa;
- (c) blokada portów lub wybrzeży jakiegoś państwa przez siły zbrojne innego państwa;
- (d) atak za pomocą sił zbrojnych jakiegoś państwa na siły lądowe morskie lub powietrzne lub flotę morską lub powietrzną innego państwa;
- (e) działalność jakiegoś państwa, które oddało do dyspozycji innego państwa swe terytorium, zezwalając na użycie go przez to państwo w celu dokonania napaści zbrojnej przeciwko państwu trzeciemu;
- (f) użycie sił zbrojnych jednego państwa znajdującego się na terytorium innego państwa za zgodą państwa przyjmującego, naruszające warunki ustanowione w porozumieniu lub wszelkie przedłużenie ich obecności na takim terytorium poza okres wygaśnięcia porozumienia;
- (g) wysyłanie przez lub w imieniu jakiegoś państwa uzbrojonych band, grup, sił nieregularnych lub najemnych, które dopuszczają się aktów zbrojnych o takiej doniosłości przeciwko innemu państwu, że oznaczają akty wyżej wymienione lub oznaczają mieszanie się do nich.

Zauważmy, że art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych mówi o prawie do samoobrony „w przypadku napaści zbrojnej”. Powszechnie przyjmuje się jednak, że

zgodna z prawem międzynarodowym jest także tzw. samoobrona wyprzedzająca zbrojną napaść (*anticipatory self-defence*), o ile łącznie spełnione są następujące warunki:

(a) państwu zagraża bezpośrednio atak zbrojny na wielką skalę (np. ruchy wojsk przeciwnika wskazują na rozpoczęcie ataku, choć nie dotarł on jeszcze do granic państwa będącego celem, albo atak już został przeprowadzony a istnieje niebezpieczeństwo jego ponowienia);

(b) istnienie tego niebezpieczeństwa jest udowodnione ponad wszelką wątpliwość;

(c) niebezpieczeństwu nie można inaczej zapobiec, jak tylko przez użycie siły. W przypadku samoobrony wyprzedzającej, jej podstawę prawną nie stanowi jednak art. 51 KNZ (który wyraźnie mówi o dopuszczalności użycia siły w przypadku napaści zbrojnej) lecz norma prawa zwyczajowego lub ogólna zasada prawa.

Użycie siły w przypadku, gdy nie jest spełniony jeden z powyższych trzech warunków legalności samoobrony wyprzedzającej, traktowane jest jako tzw. samoobrona prewencyjna (*preemptive self-defence*) – uważana (w opinii większości przedstawicieli doktryny) za niezgodną z prawem międzynarodowym. Np.

Incydent z dnia 6 września 2007 roku

Dnia 6 września 2007 roku samoloty izraelskie zbombardowały reaktor nuklearny znajdujący się na terytorium Syrii. Operacja związana była z podejrzeniami, że reaktor wykorzystywany jest do implementowania wojskowych technologii związanych z konstruowaniem broni masowego rażenia, przekazanych Syrii przez Koreę Północną. Z całą pewnością można wykazać związek między bezpieczeństwem Izraela a faktem prowadzenia przez Syrię prac nad tworzeniem broni masowego rażenia. Z drugiej strony wątpić należy, by był to związek uzasadniający użycie siły zbrojnej w samoobronie.

2.2.3 Użycie siły musi być proporcjonalne do celu, którym jest położenie kresu napaści zbrojnej. Ocena, czy warunek ten jest spełniony, może być dokonana jedynie po dokładnej analizie konkretnego przypadku (*case by case analysis*).

[Sprawa platform naftowych \(Iran v. Stany Zjednoczone, 2003 rok\)](#)

W październiku 1987 roku *Sea Isle City* – kuwejcki tankowiec płynący pod banderą Stanów Zjednoczonych w pobliżu wybrzeży Kuwejtu – został trafiony rakietą. Stany Zjednoczone uznając, że odpowiedzialność za atak ponosi Iran, zbombardowały irański kompleks naftowy Reshadat.

W kwietniu 1988 roku amerykański okręt wojenny *Samuel B. Roberts* wpłynął na minę w pobliżu wybrzeży Bahrajnu. Stany Zjednoczone uznając, że odpowiedzialność za atak ponosi Iran, zbombardowały irańskie kompleksy naftowe Nasr i Salman.

Stany Zjednoczone podnosiły, że w obu przypadkach siła zbrojna została użyta przeciwko Iranowi w ramach wykonywania prawa do samoobrony. Podnosiły, że zaatakowane kompleksy przemysłowe były wykorzystywane przez Iran do celów militarnych (miały służyć m. in. do zbierania informacji wywiadowczych na temat ruchów obcych jednostek pływających w regionie). Użycie siły przeciwko nim spełniać miało warunek „konieczności” i „proporcjonalności”.

MTS nie zgodził się z tym stanowiskiem stwierdzając (dość ogólnikowo), że nie udowodniono, by oba ataki na instalacje naftowe były rzeczywiście koniecznymi środkami podjętymi w odpowiedzi na irańskie ataki. Podkreślił, że Stany Zjednoczone nie zwracały się do Iranu z żądaniem, by ten zaprzestał wykorzystywania platform do celów wojskowych.

Odnosząc się do kryterium „proporcjonalności” MTS podkreślił, że ataki amerykańskie przeprowadzone były na bardzo szeroką skalę (zniszczono nie tylko same platformy, ale także dwie irańskie fregaty, kilka innych jednostek pływających oraz samolot), która była nieproporcjonalna do aktów zarzucanych Iranowi (dwa izolowane ataki, które nie doprowadziły do zatonięcia jednostek i ofiar w ludziach).

2.3 Osobny problem przedstawia zagadnienie dopuszczalności używania siły zbrojnej w samoobronie przeciwko podmiotom niepaństwowym (np. grupom partyzanckim, działającym na terytorium innego państwa). Praktyka państw oraz RB ONZ (np. [rezolucja nr 1368](#) wydana w kontekście ataków terrorystycznych na USA w 2001 roku; [rezolucja nr 2249](#) wydana w 2015 roku w kontekście działań tzw. Państwa Islamskiego) wspiera wniosek, że państwo A może użyć siły w samoobronie p-ko podmiotom

niepaństwowym na terytorium państwa B, gdy to państwo B: (a) nie chce lub (b) nie jest w stanie - przeciwdziałać obecności na swoim terytorium podmiotów niepaństwowych, dopuszczających się aktów, które można zakwalifikować jako zbrojną napaść przeciwko państwu A.

2.4 Dozwolona przez prawo międzynarodowe samoobrona może mieć charakter:

(a) indywidualny – gdy państwo będące ofiarą zbrojnej napaści samo odpiera atak;
(b) zbiorowy – gdy państwo będące ofiarą zbrojnej napaści prosi o udzielenie mu pomocy militarnej inne państwo a to ostatnie pomocy udziela. Sens kolektywnego działania w samoobronie polega na tym, że podejmowane jest ono w sytuacji w której dokonanie aktu agresji przeciwko państwu stronie traktatu jest kwalifikowane jako akt agresji skierowany przeciwko innemu lub wszystkim stronom porozumienia.

Udzielenie pomocy państwu napadniętemu (w ramach samoobrony zbiorowej) oparte może być o:

(i) zobowiązanie traktatowe, np.

Art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego

„Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonywania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie jak i w porozumieniu z innymi Stronami działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. [...]”

(ii) prośbę o pomoc wystosowaną przez legalny rząd w przypadku napaści z zewnątrz. Przy czym, prawo międzynarodowe pozwala na dokonanie interwencji w konflikcie czysto wewnętrznym na zaproszenie legalnego rządu, o ile interwencja taka nie narusza prawa narodu do samostanowienia (zwłaszcza prawa narodu do wyboru pożądanej przezeń formy rządów). Zabroniona wydaje się zatem interwencja w konfliktach wewnętrznych:

- które osiągnęły poziom wojny domowej, oraz

- strona działająca przeciwko dotychczasowym władzom sprawuje efektywną kontrolę nad istotną częścią terytorium danego państwa, oraz
- znajduje poparcie wśród miejscowej ludności.

3. Wyjątek drugi: Użycie siły zbrojnej na podstawie upoważnienia Rady Bezpieczeństwa (art. 42 Karty).

Art. 42 Karty Narodów Zjednoczonych

„Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w artykule 41 [Karty Narodów Zjednoczonych – tzn. środki nie mające charakteru militarnego] mogłyby okazać się niewystarczającymi albo już okazały się niewystarczającymi, jest ona władna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, jaka mogłaby okazać się konieczną do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych”.

3.1 Rada Bezpieczeństwa jest organem ONZ, na którym spoczywa główna odpowiedzialność za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. W przypadku stwierdzenia przez Radę wszelkiej okoliczności zagrażającej pokojowi (np. poważnych naruszeń praw człowieka, konfliktu wewnętrznego, użycia broni chemicznej, aktu terrorystycznego, całkowitej anarchii na terytorium państwa), zakłócenia pokoju lub aktu agresji może ona podjąć decyzję w przedmiocie zastosowania odpowiednich środków, aby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

3.2 Środki, o których mowa, określone zostały w art. 41 i 42 Karty. Art. 41 stanowi podstawę do zastosowania środków nie polegających na użyciu siły zbrojnej (np. nałożeniu sankcji ekonomicznych na państwo, którego czyny zagrażają pokojowi lub na zerwaniu z nim stosunków dyplomatycznych). Jeżeli Rada uzna jednak, że środki przewidziane w art. 41 Karty mogłyby się okazać niewystarczające dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, bądź takimi się okazały, wówczas - na podstawie art. 42 Karty - może podjąć decyzję o przeprowadzeniu akcji zbrojnej.

3.3 Akcja zbrojna, o której mówi art. 42 Karty może być, co do zasady, przeprowadzana w dwojaki sposób:

(a) (model scentralizowany) Przy użyciu oddziałów wojskowych oddanych przez państwa członkowskie ONZ na podstawie specjalnych porozumień do dyspozycji Radzie Bezpieczeństwa (art. 43 ust. 1 Karty), znajdujących się pod bezpośrednią kontrolą operacyjną Komitetu Sztabu Wojskowego (art. 47 Karty). Jednak w związku z tym, że porozumienia wskazane w art. 43 ust. 1 Karty nie zostały nigdy zawarte, Organizacja nie dysponuje własnymi siłami zbrojnymi, które mogłyby być wykorzystane do przeprowadzania operacji militarnych, o których mowa w art. 42 Karty. Model scentralizowany w „czystej formie” nie występuje zatem w praktyce.

(b) (model zdecentralizowany) Rada Bezpieczeństwa autoryzuje (upoważnia) państwa członkowskie do przeprowadzenia operacji zbrojnej, określając cele, które należy osiągnąć oraz okres, na który autoryzacja pozostaje w mocy. Kontyngenty państw członkowskich biorące udział w takiej operacji nie podlegają bezpośredniej kontroli ONZ. Np.

*Rezolucja Rady Bezpieczeństwa nr 1510 z 2003 roku w przedmiocie działania ISAF
(International Security Assistance Force)*

Utworzenie ISAF wiąże się z zawarciem w grudniu 2001 roku przez polityków afgańskich działających pod auspicjami ONZ tzw. Porozumienia Bońskiego. W punkcie 3 Aneksu I do Porozumienia wezwano Radę Bezpieczeństwa ONZ do rozważenia kwestii „autoryzowania rozmieszczenia w Afganistanie sił mandatowych” (*mandated forces*). Dnia 20 grudnia 2001 roku Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 1318, w której – działając na podstawie Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych - upoważniono państwa członkowskie, zgodnie z postanowieniami Aneksu I do Porozumienia Bońskiego, do ustanowienia na okres sześciu miesięcy ISAF w celu udzielania pomocy afgańskiej Władzy Tymczasowej w zakresie utrzymywania bezpieczeństwa w rejonie Kabulu.

Pakt Północnoatlantycki przejął (z dniem 11 sierpnia 2003 roku) strategiczne dowództwo, kontrolę oraz funkcje koordynacyjne w stosunku do sił sojuszniczych (w tym Polskiego Kontyngentu wojskowego) działających w Afganistanie.

Na marginesie, wspomnieć należy także o szczególnym przypadku użycia siły zbrojnej na podstawie upoważnienia organów ONZ. Rada Bezpieczeństwa albo Zgromadzenie Ogólne powołują w pewnych przypadkach tzw. siły pokojowe (tzw. błękitne hełmy, *peacekeeping forces*) dla zrealizowania oznaczonych celów rozjemczych lub stabilizacyjnych (a zatem zasadniczo innych, niż określone w art. 42 Karty). Powstanie ich zwykle wiąże się z wyrażeniem zgody przez państwo, w którym dana misja ma działać. Jakkolwiek kontyngenty wojskowe partycypujących państw zachowują swoją narodową odrębność, to jednak pozostają one pod zwierzchnią władzą i kontrolą Organizacji. Co do zasady członkowie sił pokojowych mogą używać siły zbrojnej wyłącznie w samoobronie. Jednak w szczególnych przypadkach Rada upoważnia uczestników misji pokojowych do używania siły zbrojnej dla realizacji pewnych określonych celów (np. zabezpieczenia bezpieczeństwa dostaw pomocy humanitarnej, rozbrajania członków lokalnych band, którzy destabilizują sytuację w danym państwie; np. *The United Nations Operation in Somalia*). W tych szczególnych przypadkach można mówić o wariacie modelu scentralizowanego.

4. Wyjątek trzeci: Użycie siły zbrojnej przeciwko byłym państwom nieprzyjacielskim (art. 107 Karty – regulacja ma znaczenie historyczne)

Art. 107 Karty Narodów Zjednoczonych

„Nic w niniejszej Karcie nie może unieważniać lub wykluczać akcji w stosunku do któregośkolwiek państwa, które w ciągu Drugiej Wojny Światowej było nieprzyjacielem któregośkolwiek z sygnatariuszy niniejszej Karty, jeżeli państwa odpowiedzialne za taką akcję, podjęły ją lub usankcjonowały jako następstwo tej wojny.”

Merytoryczna zawartość art. 107 Karty pozostaje w ścisłym związku z faktem, że treść tego dokumentu negocjowana była w końcowej fazie prowadzenia działań wojennych oraz wkrótce po ich zakończeniu. Pierwotni członkowie Organizacji, dążąc do zapewnienia sobie pewnej swobody w toku rozmów kapitulacyjnych i pokojowych z państwami nieprzyjacielskimi, „wyjęli poza nawias” zakazu użycia siły przewidzianego w art. 2 ust. 4 przypadki akcji (w tym akcji zbrojnych) podjętych jako następstwo wojny przeciwko państwom nieprzyjacielskim. W związku z tym, że wszystkie państwa

„nieprzyjacielskie” w rozumieniu powołanego przepisu są obecnie członkami ONZ, art. 107 ma znaczenie wyłącznie historyczne.

5. Niezwykle problematyczna jest dopuszczalność użycia siły zbrojnej w przypadkach, które nie są wyraźnie wymienione w Karcie Narodów Zjednoczonych.

5.1 Współcześnie, bez większych oporów ze strony państw trzecich, akceptowana jest interwencja zbrojna, której celem jest ochrona obywateli własnych, którym odmawiana jest w sposób dramatyczny ochrona wynikająca ze standardu minimalnego traktowania cudzoziemców. W istocie jest to tolerowany akt samopomocy. Np.

Incydent w Entebbe (1976 rok)

Samolot pasażerski francuskich linii lotniczych został uprowadzony w czasie lotu z Izraela do Francji. Terroryci (z Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny i Frakcji Czerwonej Armii) skierowali statek powietrzny do portu Entebbe w Ugandzie. Żądali m. in. wypuszczenia na wolność osób osadzonych w więzieniach.

Władze ugandyjskie nie podjęły żadnych efektywnych działań w celu uwolnienia zakładników (pozwoliły natomiast, by do porywaczy dołączyli ich wspólnicy przebywający w Ugandzie).

Oddział komandosów izraelskich przeprowadził (bez zgody władz ugandyjskich) skuteczną akcję uwolnienia zakładników.

5.2 Bardzo kontrowersyjna jest kwestia dopuszczalności tzw. interwencji humanitarnej. Chodzi tu o przypadki, w których bez - upoważnienia RB ONZ - państwo bądź grupa państw używa siły na terytorium innego państwa bez jego zgody, wskazując, że jest to konieczne dla zapobieżenia katastrofie humanitarnej, bądź dla zapobieżenia eskalacji katastrofy humanitarnej (np. interwencja Francji, Stanów Zjednoczonych oraz Zjednoczonego Królestwa w Syrii, podjęta w celu zapobieżenia atakom wojsk rządowych na cywilów z użyciem broni chemicznej - 2018 rok).

5.2.1 Dochodzi tutaj do bardzo wyraźnego konfliktu względów moralnych z treścią Karty Narodów Zjednoczonych, która interwencji takiej wyraźnie nie dopuszcza.

Dodatkowym elementem wymagającym tu uwzględnienia będzie konieczność zapobieżenia nadużywaniu uprawnienia do interwencji.

5.2.2 Postawić można następującą tezę: jakkolwiek KNZ nie przewiduje dopuszczalności interwencji humanitarnej, to jednak (być może) jesteśmy obecnie świadkami kształtowania się normy prawa zwyczajowego zezwalającej na użycie siły w omawianej sytuacji. Zob.

Interwencja Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji po zawieszeniu broni w Iraku (1991 rok)

Po zakończeniu operacji *Pustynna Burza* i wyparciu sił irackich z terytorium Kuwejtu nastąpiło zawieszenie broni. Wojska irackie przeprowadzały jednak akcje zbrojne przeciwko Kurdom w północnej części Iraku, oraz przeciwko szyitom w części południowej. Dnia 5 kwietnia 1991 roku RB ONZ przyjęła rezolucję nr 688, w której potępiła działania władz irackich i wezwała je do umożliwienia organizacjom humanitarnym udzielenia pomocy potrzebującym. Rezolucja nie zawierała nic, co można było uznać za upoważnienie do użycia siły przeciwko Irakowi w związku z prześladowaniami ludności kurdyjskiej i szyickiej.

Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Francja przeprowadziły jednak akcję zbrojną na terytorium Iraku i ustanowiły „strefy zakazu lotów” na północy i południu.

Przedstawiciel Wielkiej Brytanii wskazał przy tym, że: *„We believe that humanitarian intervention without the invitation of the country concerned can be justified in cases of extreme humanitarian need”*. (Wskazał na legalność interwencji motywowanej względami humanitarnymi).

5.2.3 Z dość powszechną aprobatą spotkało się stanowisko rządu brytyjskiego, który interwencję w Syrii w 2018 roku uzasadnił wskazując, że zostały spełnione trzy przesłanki:

- (a) Istniały przekonujące dowody, co do zasady nie kwestionowane przez społeczność międzynarodową, wskazujące że doszło do bardzo poważnej (*extreme*) katastrofy humanitarnej, która uzasadniała pilne podjęcie działań zapobiegawczych;
- (b) Obiektywnie rzecz biorąc było oczywiste, że użycie siły zbrojnej stanowiło jedyny środek pozwalający na ochronę życia ofiar katastrofy humanitarnej;

(c) Użycie siły było konieczne i proporcjonalne do celu oraz ograniczone co do miejsca i czasu.

5.2.4 W tym kontekście należy zwrócić uwagę na kształtującą się koncepcję *Responsibility to Protect (R II P – „Odpowiedzialność za ochronę”)*. Jakkolwiek znaczenie tego pojęcia jest wciąż kontrowersyjne, to jednak próbując zdekodować jego treść, można przywołać fragment niewiążącej rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 60/01 z dnia 24 października 2005 roku – *2005 World Summit Outcome*. Punkt 139 stanowi, co następuje: „Na społeczności międzynarodowej, działającej przez Narody Zjednoczone, spoczywa [...] odpowiedzialność za użycie odpowiednich środków dyplomatycznych, humanitarnych oraz innych o charakterze pokojowym i zgodnie z Rozdziałami VI i VIII KNZ, aby zapobiegać ludobójstwu, zbrodniom wojennym, czystkom etnicznym oraz zbrodniom przeciwko ludzkości. W tym kontekście Narody Zjednoczone są także gotowe podjąć odpowiednie wspólne działanie, na podstawie decyzji Rady Bezpieczeństwa i zgodnie z Rozdziałem VII KNZ [*który mówi o dopuszczalności użycia siły zbrojnej na podstawie decyzji RB ONZ*] [...], gdy środki pokojowe okazują się niewystarczające a władze państwowe w oczywisty sposób nie wypełniają swego zobowiązania w zakresie ochrony ludności [swego państwa] przed ludobójstwem, zbrodniami wojennymi, czystkami etnicznymi oraz zbrodniami przeciwko ludzkości [...]”.

Powyzsza rezolucja jest niewiążąca, ale powołana w niej koncepcja *R II P* może być traktowana, jako załączek kształtowania się obowiązku Rady Bezpieczeństwa w zakresie podejmowania kroków (w tym przewidzianych w art. 42 KNZ), w celu zapobiegania katastrofom humanitarnym. **Należy podkreślić stanowczo, że współcześnie nie sposób jednak mówić o istnieniu prawnego obowiązku po stronie RB ONZ w omawianym tu zakresie.**

5.3 Kolejnym, tym razem powszechnie aprobowanym, przypadkiem legalnego użycia siły, który nie został zapisany w Karcie NZ, jest odwołanie się do siły w procesach wykonywania prawa do samostanowienia narodów.

W chwili intensyfikacji współczesnych procesów dekolonizacji (1955-1975), pojawiło się pytanie, czy użycie siły w tym kontekście było uprawnione jedynie po

stronie państw kolonizatorów, jedynie po stronie emancypujących się społeczności, czy też po obu stronach. Te inne niż pierwsze założenia prowadzić musiały do postrzegania konfliktu kolonialnego – o takiej konfiguracji stron - jako konfliktu międzynarodowego. Tak też te konflikty były postrzegane w świetle ustaleń (niewiążących prawnie) rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, głównie zaś: Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnych z 1960 roku i Deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z Karta Narodów Zjednoczonych z 1970 roku.

Legalność użycia siły w tym przypadku można teoretycznie uzasadnić wskazując, że terytoria kolonialne postrzegane były jako mające inny status prawny, niż metropolia. Skoro zatem konflikt z udziałem terytorium kolonialnego nie był konfliktem *stricto* wewnętrznym, to powinien być uznany za konflikt międzynarodowy. Użycie siły w takim przypadku nie naruszało zatem integralności terytorialnej metropolii.

Potwierdzenie traktatowe takich właśnie ustaleń obu Deklaracji znalazło się w artykule 1 § 4 Protokołu Dodatkowego I do konwencji genewskich z 1977 roku. Protokół Dodatkowy stanowi w art. 1, że ochrona ofiar w międzynarodowych konfliktach zbrojnych obejmuje nie tylko przypadki konfliktów międzypaństwowych, lecz obejmuje również „(...) konflikty zbrojne, w których ludy walczą przeciw panowaniu kolonialnemu i obcej okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim, wykonując swe prawo do samostanowienia zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz w Deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami, zgodnie z Karta Narodów Zjednoczonych.” Warto zauważyć, że w związku z całkowitym niemal zakończeniem procesu dekolonizacji (tzn. w związku z faktem, że wszystkie niemal terytoria kolonialne wybiły się na niepodległość), wyjątek ten ma znaczenie zasadniczo historyczne.

PODSTAWOWE ZASADY MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO **(IUS IN BELLO)**

1. *Ius in bello* (międzynarodowe prawo humanitarne) to zespół norm zwyczajowych i traktatowych dotyczących dozwolonych środków oraz metod prowadzenia działań zbrojnych.

2. Podstawowymi traktatami dotyczącymi międzynarodowego prawa humanitarnego są przede wszystkim tzw. Konwencje Haskie z 29 lipca 1864 r. i 18 października 1907 r., oraz tzw. Konwencje Genewskie z 12 sierpnia 1949 r:

(a) Konwencja pierwsza i druga dotyczą polepszenia losu rannych i chorych w wojnie lądowej i morskiej;

(b) Konwencja trzecia zawiera przepisy dotyczące ochrony jeńców wojennych;

(c) Konwencja czwarta dotyczy ochrony ludności cywilnej.

Cztery Konwencje genewskie zostały uzupełnione przez dwa Protokoły Dodatkowe z 1977 roku:

(a) Pierwszy Protokół dodatkowy dotyczy konfliktów międzynarodowych;

(b) Drugi Protokół dodatkowy dotyczy konfliktów nie mających charakteru międzynarodowego.

3. Międzynarodowe prawo humanitarne zawiera ograniczenia przedmiotowe (wskazuje jakie typy broni nie mogą być używane) oraz ograniczenia operacyjne (wskazuje, że dozwolone rodzaje broni nie mogą być wykorzystywane w sposób zabroniony).

4. Międzynarodowe prawo humanitarne zakazuje lub ogranicza dopuszczalność użycia m. in. poniższych rodzajów broni:

(i) pociski eksplodujące o wadze mniejszej niż 400 g. (1868);

(ii) pociski *dum-dum* (1899);

(iii) broń chemiczna i biologiczna (1925; 1972);

(iv) pociski niewykrywalne za pomocą promieniowania X (1980);

(v) lasery oślepiające (1980);

(vi) *booby traps* (1980);

(vii) miny przeciwpiechotne (1977).

5. Wszystkie normy międzynarodowego prawa humanitarnego opierają się na czterech fundamentalnych zasadach:

(a) Zasada humanitaryzmu stanowi, że międzynarodowe prawo humanitarne ma chronić ofiary wojny i ich podstawowe prawa, bez względu na to, po której stronie występują. Obejmuje zakaz powodowania niepotrzebnego cierpienia;

(b) Zasada rozróżniania stanowi, że strony konfliktu powinny zawsze dokonywać rozróżnienia między ludnością cywilną, a kombatantami oraz między dobrami o charakterze cywilnym, a celami wojskowymi i w związku z tym kierować swoje operacje jedynie przeciwko celom wojskowym;

(c) Zasada konieczności wojskowej stanowi, że dopuszczalne są takie sposoby walki, bez których nie można się obejść dla osiągnięcia celów współczesnego konfliktu zbrojnego przy zgodności ze współczesnym prawem wojennym;

(d) Zasada proporcjonalności stanowi, że należy zapewnić równowagę między potrzebami wojskowymi oraz potrzebami humanitaryzmu.

6. Pogwałcenie międzynarodowego prawa humanitarnego może pociągać za sobą odpowiedzialność karną jednostki przed międzynarodowymi trybunałami karnymi.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA OSÓB FIZYCZNYCH PRZED SĄDAMI I TRYBUNAŁAMI MIĘDZYNARODOWYMI

1. W pewnych przypadkach osoby fizyczne, sprawcy przestępstw popełnionych na terytorium danego państwa, mogą podlegać nie tylko jurysdykcji sądów tego państwa, ale także jurysdykcji międzynarodowych trybunałów karnych.

2. Pierwszymi międzynarodowymi trybunałami karnymi były: Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze oraz Międzynarodowy Trybunał Wojskowy dla Dalekiego Wschodu (tzw. Trybunał Tokijski).

3. Szczególne miejsce w historii prawa międzynarodowego zajmuje działalność Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze. Jego jurysdykcji podlegały osoby, które oskarżano o popełnienie:

(a) zbrodni przeciwko pokojowi (np. prowadzenie wojny napastniczej bądź wojny z pogwałceniem umów międzynarodowych);

(b) zbrodni wojennych (naruszenie praw i zwyczajów wojennych, np. morderstwa popełnione na ludności cywilnej, morderstwa albo złe obchodzenie się z jeńcami wojennymi);

(c) zbrodni przeciwko ludzkości (np. masowe: morderstwa, deportacje, obracanie ludzi w niewolników).

4. Owocem działalności Trybunału Norymberskiego było wykształcenie się tzw. Zasad Norymberskich, uznawanych za część międzynarodowego prawa zwyczajowego:

(a) Zbrodnie w czasie wojen popełniają nie abstrakcyjne „państwa”, ale osoby fizyczne. Osobistą odpowiedzialność karną osób fizycznych pociągają zatem za sobą następujące zbrodnie:

(i) zbrodnie przeciwko pokojowi,

(ii) zbrodnie wojenne,

(iii) zbrodnie przeciwko ludzkości;

(b) Przywódcy, organizatorzy, podżegacze i współnicy uczestniczący w układaniu planu przestępstwa odpowiadają za wszelkie czyny, których dopuścił się ktokolwiek w związku z wykonaniem tego planu;

(c) Stanowisko urzędowe oskarżonego nie może stanowić podstawy uwolnienia go od odpowiedzialności karnej;

(d) Działanie w wykonaniu rozkazu nie uwalnia od odpowiedzialności karnej.

5. W latach 90 tych XX wieku, Rada Bezpieczeństwa ONZ utworzyła dwa trybunały *ad hoc*: [Międzynarodowy Trybunał Karny ds. Zbrodni Wojennych w byłej Jugosławii](#) oraz [Międzynarodowy Trybunał Karny ds. Zbrodni Wojennych w Rwandzie](#). Powołano je dla sądenia sprawców przestępstw popełnionych w konkretnych konfliktach zbrojnych. Obecnie (w 2019 roku) Trybunały te kończą swoją działalność. W ich miejsce utworzono tzw. Mechanizm Rezydualny ([United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals](#)), którego zadaniem jest zakończenie i podsumowanie aktywności obu Trybunałów.

Do trybunałów powoływanych *ad hoc* należą także tzw. trybunały hybrydowe, tzn. łączące w sobie elementy jurysdykcji krajowej i międzynarodowej. Zaliczamy do nich: Nadzwyczajne Izby Orzekające w Kambodży, Specjalne Składy Sądzące ds. Poważnych Zbrodni Wojennych na Timorze Wschodnim, Specjalny Sąd Karny dla Sierra Leone, Specjalny Trybunał Libański, Specjalne Składy Orzekające Sądów w Kosowie, Izbę ds. Zbrodni Wojennych popełnionych w Bośni i Hercegowinie.

6. Pierwszym stałym międzynarodowym sądem karnym jest [Międzynarodowy Trybunał Karny](#) z siedzibą w Hadze. Utworzony został na podstawie umowy międzynarodowej, czyli Statutu MTK, podpisanego w Rzymie w 1998 roku.

6.1 Statut MTK wszedł w życie w lipcu 2002 roku. Jest on już zatem instytucją działającą. Stronami Statutu MTK są 122 państwa (stan na dzień 16 kwietnia 2019 roku). Polska jest stroną Statutu.

6.2 Pod względem czasowym (*ratione temporis*): jurysdykcja MTK obejmuje wyłącznie zbrodnie popełnione po dniu 1 lipca 2002 roku (a zatem po wejściu w życie Statutu Trybunału).

6.3 Pod względem przedmiotowym (*ratione materiae*): jurysdykcji MTK podlegają sprawy:

(i) zbrodni ludobójstwa;

Art. 6 Statutu MTK

„Dla celów niniejszego statutu "ludobójstwo" oznacza którykolwiek z następujących czynów, dokonany z zamiarem zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej, takich jak:

(a) zabójstwo członków grupy;

(b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;

(c) rozmyślne stworzenie dla grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie jej całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;

(d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;

(e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy”.

(ii) zbrodni przeciwko ludzkości

Art. 7 Statutu MTK

„1. Dla celów niniejszego statutu "zbrodnia przeciwko ludzkości" oznacza którykolwiek z następujących czynów, popełniony w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej:

(a) zabójstwo;

(b) eksterminacja;

(c) niewolnictwo;

(d) deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności;

(e) uwięzienie lub inne dotkliwe pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego;

(f) tortury;

Dr hab. Marek Wasiński, WPiA UŁ
Prawo międzynarodowe publiczne (2018/2019). Wykład Ósmy: O dopuszczalności
używania siły zbrojnej

(g) *zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutka, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja oraz jakiegokolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi;*

(h) *prześladowanie jakiegokolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (gender) w rozumieniu ustępu 3 lub z innych powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w związku z jakimkolwiek czynem, do którego odnosi się niniejszy ustęp, lub z jakąkolwiek zbrodnią objętą jurysdykcją Trybunału;*

(i) *wymuszone zaginięcia osób;*

(j) *zbrodnie apartheidu;*

(k) *inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego [...]*”.

(iii) *zbrodni wojennych*

Art. 8 Statutu MTK

„Dla celów niniejszego statutu "zbrodnie wojenne" oznaczają [między innymi]:

(a) *poważne naruszenia Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., mianowicie jakiegokolwiek z wymienionych poniżej działań skierowanych przeciwko ludziom lub dobrom chronionym na podstawie postanowień odpowiedniej Konwencji Genewskiej:*

(i) *zamierzone zabójstwo;*

(ii) *tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne;*

(iii) *umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkich uszkodzeń ciała i zdrowia;*

(iv) *poważne zniszczenia i przywłaszczania mienia, nieusprawiedliwione koniecznością wojkową i dokonywane bezprawnie i samowolnie;*

(v) *zmuszanie jeńców wojennych lub innych chronionych osób do służby w siłach zbrojnych mocarstwa nieprzyjacielskiego;*

Dr hab. Marek Wasiński, WPiA UŁ
Prawo międzynarodowe publiczne (2018/2019). Wykład Ósmy: O dopuszczalności
używania siły zbrojnej

(vi) *umyślne pozbawianie jeńców wojennych lub innych chronionych osób prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie;*

(vii) *bezprawna deportacja lub przesiedlenie albo bezprawne pozbawianie wolności;*

(viii) *branie zakładników [...]”.*

(iv) zbrodni agresji (od dnia 17 lipca 2018 roku w stosunku do państw, które stały się stronami tzw. Protokołu z Kampali do Statutu MTK).

Art. 8 bis Statutu MTK

„[...] zbrodnia agresji oznacza planowanie, przygotowanie, inicjowanie lub wykonanie, przez osobę zajmującą pozycję pozwalającą na sprawowanie efektywnej kontroli nad politycznymi lub militarnymi działaniami państwa lub też nimi kierowanie, aktu agresji, który przez swój charakter, wagę lub skalę w sposób oczywisty narusza Kartę Narodów Zjednoczonych [...]”. Na gruncie tego przepisu zbrodnię agresji stanowią:

(a) napaść lub atak na terytorium innego państwa przy pomocy sił zbrojnych jakiegoś państwa;

(b) bombardowanie terytorium jakiegoś państwa przez siły zbrojne innego państwa lub użycie jakiejkolwiek broni przez państwo przeciwko terytorium innego państwa;

(c) blokada portów lub wybrzeży jakiegoś państwa przez siły zbrojne innego państwa;

(d) atak za pomocą sił zbrojnych jakiegoś państwa na siły lądowe morskie lub powietrzne lub flotę morską lub powietrzną innego państwa;

(e) działalność jakiegoś państwa, które oddało do dyspozycji innego państwa swe terytorium, zezwalając na użycie go przez to państwo w celu dokonania napaści zbrojnej przeciwko państwu trzeciemu;

(f) użycie sił zbrojnych jednego państwa znajdującego się na terytorium innego państwa za zgodą państwa przyjmującego, naruszające warunki ustanowione w porozumieniu lub wszelkie przedłużenie ich obecności na takim terytorium poza okres wygaśnięcia porozumienia;

(g) wysyłanie przez lub w imieniu jakiegoś państwa uzbrojonych band, grup, sił nieregularnych lub najemnych, które dopuszczają się aktów zbrojnych o takiej

doniosłości przeciwko innemu państwu, że oznaczają akty wyżej wymienione lub oznaczają mieszanie się do nich.

6.4 Trybunał może wykonywać jurysdykcję wobec sprawców opisanych wyżej zbrodni (tzn. sprawować wobec nich wymiar sprawiedliwości), gdy zachodzi jeden z trzech następujących przypadków:

(a) państwo-strona Statutu przedstawia Prokuratorowi Trybunału sytuację wskazującą na popełnienie zbrodni. Do tej pory, w ten sposób wszczęte zostały postępowania dotyczące zbrodni popełnionych m. in. w: Demokratycznej Republice Konga, Republice Środkowoafrykańskiej, Ugandzie oraz Mali;

(b) Prokurator Trybunału doprowadza do wszczęcia postępowania z własnej inicjatywy. W ten sposób postępowanie wszczęto w sprawie zbrodni popełnionych m. in. w Kenii oraz na Wybrzeżu Kości Słoniowej;

(c) Rada Bezpieczeństwa ONZ, działając na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, przedstawia Prokuratorowi Trybunału sytuację wskazującą na popełnienie zbrodni (np. sprawy zbrodni popełnionych w Sudanie oraz Libii).

W każdym z dwóch pierwszych, wymienionych wyżej przypadków [tj. (a) oraz (b)], istnienie kompetencji MTK do „zajęcia się sprawą” jest uzależnione od spełnienia dodatkowego warunku. Otóż MTK może „zająć się sprawą” wtedy tylko, gdy stroną Statutu jest:

(i) państwo, na terytorium którego popełniony został czyn; albo

(ii) państwo, którego obywatelem jest osoba oskarżona o popełnienie zbrodni.

Przy czym państwo, które nie jest stroną Statutu MTK, może złożyć deklarację o uznaniu jego jurysdykcji w danej sprawie.

Powyższe ograniczenie nie dotyczy jednak przypadku, gdy daną sytuację przedstawia Trybunałowi Rada Bezpieczeństwa ONZ [tj. przypadku (c)].

6.5 Kompetencja MTK ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości. Tzn., że jeżeli przeciwko osobie podejrzanej toczy się postępowanie karne przed sądem danego państwa, MTK może w sprawie orzekać tylko wtedy, gdy państwo to nie wyraża woli, bądź też jest niezdolne do rzetelnego przeprowadzenia postępowania karnego.

6.6 System kar: Trybunał nie może orzec kary śmierci. Może skazać na:

- (i) karę dożywotniego pozbawienia wolności;
- (ii) karę pozbawienia wolności na czas oznaczony (do 30 lat);
- (iii) karę grzywny;
- (iv) przepadek korzyści pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa.